

συγχρόνων. Εἶδομεν δὲ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὅτι τὸ α μετὰ τοῦ ι ἀπετέλει κατὰ Πλούταρχον μίαν φωνήν καὶ μίαν συλλαβήν, κατὰ δὲ τὸν Σέξτον ὅτι καὶ ἡ αι καὶ ἡ ει καὶ ἡ ου καὶ αἱ ἄλλαι δίφθογγοι τῆς ὁμοίας φύσεως ὑπὸ τινῶν φιλοσόφων, βεβαίως ἀρχαιοτέρων τοῦ Σέξτου καὶ πιθανῶς τῶν περὶ τὸν Στωικὸν Χρύσιππον, ἐκαλοῦντο στοιχεῖα, διότι κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν γραμματικῶν γενομένην ἐκφώνησιν αὐτῶν ἠκούετο ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους ὁ αὐτὸς ἦχος ἀπλοῦς μονοειδῆς καὶ ἀσύνθετος. Ὅπερ ἀκριβέστατα συμφωνεῖ πρὸς τὸ παραδιδόμενον ὑπὸ τοῦ Τερεντιανοῦ Μαύρου συγχρόνου τῷ Μαρτιαλίῳ, (α) ὅτι ἡ ἑλληνικὴ δίφθογγος αι εἶχε τὴν αὐτὴν δύναμιν καὶ τὸν αὐτὸν ἦχον ὡς καὶ ἡ λατινικὴ ae (στιχ. 423), εἶνε δὲ γνωστὸν ὅτι αὕτη ἀπὸ χρόνων ἀρχαιοτέρων τοῦ Βάρρωνος καὶ Κικέρωνος δὲν διεκρίνετο ἀπὸ τοῦ μακροῦ e οὐδ' ὑπ' αὐτῶν τῶν λογίων. Εἶδομεν δὲ ὅτι τὰ αὐτὰ τῷ Τερεντιανῷ Μαύρῳ λέγει καὶ ὁ ὀλίγῳ πρεσβύτερος καὶ σύγχρονος τῷ Πλουτάρχῳ Ῥωμαῖος Φάβιος Κοϊντιλιανός. Ἄλλ' ὅπως ἐπὶ Κοϊντιλιανοῦ καὶ Σέξτου ἔχη ἡ αι δύναμιν ἀπλοῦ φθόγγου ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἀλφαβῆτῳ ἔπρεπε νὰ παρέλθωσιν οὐχὶ μία ἢ δύο ἀλλὰ πολλαὶ, πλεῖσται γενεαὶ ἀνθρώπων.

Ὅθεν οὐδὲν τὸ παράδοξον ἂν ἤδη ἀπὸ τοῦ Ἀριστάρχου καὶ τοῦ Διδύμου διεφώνουν οἱ γραμματικοὶ περὶ τῆς ὀρθογραφίας πολλῶν λέξεων, ἰδίᾳ ἕκαστος ἀκολουθῶν ἐτυμολογίᾳ, ὡς ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις διὰ μακρῶν διελάβομεν, πολλὰ δὲ καὶ ἤδη πρὸ Χριστοῦ καὶ ἰδιαίτερα βιβλία περὶ ὀρθογραφίας συνέγραψαν. Οὐδὲν δὲ θαυμαστὸν ὡσαύτως ἂν μετὰ τὰ μέσα τῆς τρίτης πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος ὁ κωμωδοποιὸς Πλαῦτος ἔγραφεν *Alcmaeon* ἀντὶ *Alcmeon*, (β) ὁ δὲ Ἀριστοτέλης, ὁ Πολύβιος ὁ Διόδωρος μετεχειρίσθησαν τὴν παροιμιώδη φράσιν « πολλὰ τὰ καινὰ τοῦ « πολέμου » ἐπὶ τῆς σημασίας πολλὰ τὰ κενὰ τοῦ πολέμου, » ὡς εἶπο-

(α) Graefenhan *Geschichte der Klassischen Philologie*. Τομ. IV, σελ. 134.

(β) Λέγομεν ἀντὶ *Alcmeon* διότι ἡ ἀρχαιότερα καὶ ὀρθὴ γραφὴ εἶνε ἡ διὰ τοῦ ε, ὅπως δεικνύουσι δύο ἀττικαὶ ἐπιγραφαὶ τῆς Ε' καὶ Δ' πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος. Ἐπειδὴ δὲ οἱ γραμματικοὶ ὡς ὀρθὴν ἐθεώρουν τὴν διὰ τῆς αι, τὴν δὲ γραφὴν Ἀλκμέων ἐνόμιζον κατὰ συστολήν γενομένην τῆς αι εἰς ε, ὡς ἀλλαχοῦ εἴπομεν, τούτου ἕνεκα πειθόμεθα ὅτι ἡ γραφὴ Ἀλκμαίων καὶ Ἀλκμαιωνίδης, αἰτινες φέρονται ἐν τοῖς κειμένοις τῶν παλαιῶν συγγραφέων εἶνε πολὺ ἀρχαῖαι καὶ ἴσως ἀρχαιότεραι τῆς Γ' πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ αι ἤδη πρὸ τῆς τρίτης ἑκατονταετηρίδος εἶχε δύναμιν ἀπλοῦ στοιχείου ἐν τῇ μετ' Εὐκλείδην Γραμματικῇ, ἥτοι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μεγίστης αὐτῆς ἀκμῆς.

μεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ἔχοντες συμμαρτυροῦντας ἐν μέρει μὲν τὸν Κλασσηνὸν, πληρέστατα δὲ τὸν Βεκκῆρον καὶ Δινδόρφιον, πληρέστατα δὲ καὶ αὐτοὺς τοὺς λόγους τοῦ Ἀριστοτέλους. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ὁ γραμματικὸς Τυραννίων, μηθητῆς Διονυτίου τοῦ Θρακῆος καὶ διδάσκαλος τοῦ Στράβωνος (α) προέφερον ὅπως καὶ πάντες οἱ ἄλλοι σύγχρονοι καὶ ἀρχαιότεροι γραμματικοὶ μονοφώνως τὰς διφθόγγους αἰ, εἰ, οἰ, ὡς συνάγεται ἐκ τῶνδε τῶν λόγων τοῦ Ἡρωδιανοῦ «Πειραΐδαο» (Ἰλιάδ. Δ. 228). Ἐν τέσσαρσι συλλαβαῖς προφέρονται τὴν εὐθειαν τούτου οἱ ἄλλοι, Τυραννίων δὲ τρισυλλάβως, λέγων ὡς ὅτι οὐδὲν πατρωνυμικὸν παρὰ τῷ ποιητῇ ἔχει πρὸ τέλους δισταλιμένον τὸ ι ἀπὸ ἐτέρου φωνήεντος οἷον Πανθοίδης, Βοηθοίδης, Πηλεΐδης. Οὐκ ἄρα τοῦτο. Ὑπὲρ δὲ τοῦ τετρασυλλάβως ἀναγινώσκειν ἔχομεν ἐκεῖνο λέγειν ὡς ὅτι ἐντελὲς ἐστὶ τὸ κατὰ διάλυσιν τοῦ ι, καὶ ὅτι οὐκ ἔχομεν τοιοῦτό τι πατρωνυμικὸν ὃ κατὰ σύλληψιν ἐξηνέχθη τοῦ α καὶ ι πρὸ τέλους.» (β) Ὅπως ἐννοήσωμεν προσηκόντως τὸ χωρίον τοῦ Ἡρωδιανοῦ πρέπει νὰ ἐνθυμηθῶμεν δύο τινά· πρῶτον μὲν ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Τυραννίωνος, ἦτοι κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς πρώτης πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος ἢ εἰ εἶχεν ἀναντιλέκτως τὴν δύναμιν ἀπλοῦ στοιχείου ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἀλφαβήτῳ καὶ δὴ τὴν τοῦ μακροῦ ἰῶτα· ἔπειτα δὲ ὅτι οἱ ἀρχαῖοι γραμματικοὶ μετεχειρίζοντο ἀδιακρίτως καὶ ἀδιαφόρως τὰς αὐτὰς λέξεις διαίρεσις, διάστασις, διάλυσις καὶ ἐπὶ τῶν ἀπλῶν φωνήεντων καὶ ἐπὶ τῶν διφθόγγων, (γ) καὶ ἐπὶ τῆς διαλύσεως τοῦ η εἰς ε καὶ α, (δ) καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ ου εἰς ε καὶ ο, (ε) καὶ τῆς τοῦ ἀπλοῦ κατ' αὐτοὺς ω εἰς ω καὶ ι, (ς) καὶ ἐπὶ τῆς διαλύσεως τῶν διφθόγγων αἰ, εἰ, οἰ, εἰς αἷ, εἷ, οἷ. (ζ) Ἐκ τῶν δύο τούτων γεγονότων, ἄτινα μανθάνομεν παρ' αὐτῶν τῶν ἀρχαίων γραμματικῶν συνάγεται ἀσφαλῶς ὅτι ἢ αἰ, εἰ, καὶ οἰ προέφεροντο ὑπὸ τοῦ Ἡρωδιανοῦ καὶ Τυραννίωνος καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων γραμματικῶν ἐν τῇ ἀναγνώσει τοῦ Ὀμήρου καὶ πάντων τῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων τῆς ἐγκρίτου ἀρχαιότητος ὡς ἀπλᾶ φωνήεντα, ὡς τὸ η καὶ ου καὶ ω. Τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο συνε-

(α) «Γραμματικὸς Τυραννίων, οὗ ἡμεῖς ἠκροασάμεθα» Βιβλ. ΙΒ' σελ. 548.

(β) Lentz. Herod. Τόμ. II, σελ. 45, 45 καὶ I, 68, 12 καὶ II 312, 24.

(γ) Αὐτόθ. XCIII.

(δ) Αὐτόθ. II, 87, 13. 90, 24. 326, 7, 26.

(ε) Αὐτόθ. II, 329, 8. Lobeck. Phryn. σελ. 207.

(ς) Lentz. I, 377, 4, 7. II, 523, 8.

(ζ) Αὐτόθ. I 68, 17. II 74, 28. 313, 20, 23, 25, 27. ἴδ. καὶ Lobeck. Phryn. σελ. 86.

περάναμεν καὶ περὶ τῆς προφορᾶς τῶν πρὸ τῆς τρίτης πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος Ἑλλήνων, εὐρόντες ἐν τῇ ζητήσει ἐπιγραφικῶν καὶ ἄλλων τεκμηρίων ὅτι τὰ φαινόμενα τῆς μετ' Εὐκλείδην γραμματικῆς καὶ τὰ τῶν νόμων τῆς συναϊρέσεως καὶ κράσεως, ἐν οἷς ὁ Κούρτιος ἐνόμισεν ὅτι ἀνεκάλυψε λαμπροτάτας ἀποδείξεις κατὰ τῆς προφορᾶς τῆς παραδόσεως, οὐ μόνον δὲν συνηγοροῦσιν ὑπὲρ αὐτοῦ, ὡς στερεῶς ἐπίστευσεν, ἀλλὰ τοῦναντίον ἀπὸ κοινοῦ καὶ φανερώτατα καταδικάζουσι τὴν ἐρασμικὴν πλάνην, ἀνακηρύττοντα τὸ ἀπλοῦν καὶ ἀσύνθετον τῶν ἑλληνικῶν διφθόγγων ἤδη ἀπὸ χρόνων ἀρχαιοτέρων τοῦ Θουκυδίδου. Ὁμοίως δὲ εἶδομεν ὅτι καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς προφορὰ τῶν συμφώνων ἐπικυροῦται οὐχὶ μόνον ὑπὸ τῶν λόγων τῶν ἀρχαίων γραμματικῶν ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν νόμων τῆς γλώσσης· καὶ μόνον ἐν τῇ προφορᾷ τοῦ η καὶ υ ἐπίσθημεν ὅτι ὑπάρχει διαφορὰ τις μεταξὺ τῆς ἡμετέρας καὶ τῆς τῶν ἀρχαίων γραμματικῶν, ἢ, ὅπερ ταῦτόν, τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς προφορᾶς· εὐρομεν δὲ ὅτι καὶ ἡ διαφορὰ αὕτη δὲν εἶνε λίαν μεγάλη· καθ' ὅσον φαίνεται ὅτι τὸ μὲν η εἶχε τινα ἦχον μεταξὺ τοῦ ε καὶ ι σαλεύοντα (α) τὸ δὲ υ τὸν τοῦ γαλιτικοῦ u, ἀνθ' οὗ ἡ σήμερον γλώσσα ἐν πλείσταις λέξεσι διετήρησε τὸν ἀρχαιότατον φθόγγον τοῦ υ τὸν ου.

Ἐνταῦθα συγχωρηθήτω ἡμῖν νὰ ἐλέγξωμεν ἀπόφθεγμα τι τοῦ Κουρτίου, πολλῆς μὲν ἐρασμικῆς ὑψηλοφροσύνης μετέχον, πόρρω δὲ τῆς ἀληθείας ἀφιστάμενον. Ὁ Κούρτιος δηλαδὴ, ἀφ' οὗ ἐπίστευσεν ὅτι λαμπρότατα ἀπέδειξε διηρημένην τὴν ἐπὶ Σοφοκλέους καὶ Ἀριστοφάνους προφορὰν τῶν διφθόγγων δι' ἐπιχειρημάτων, ἅτινα μάχονται μᾶλλον ἢ συμφωνοῦσι πρὸς τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, ἐνόμισε πλέον ὅτι εἶχε πληρέστατον δίκαιον νὰ ἀποφανθῇ τὸν ἀληθῶς μέγαν λόγον, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ προφορὰ διεφθάρη μετὰ τὸν μέγαν Ἀλέξανδρον μάλιστα διότι ἡ θεραπεία τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων περιήλθεν ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου εἰς ἀνθρώπους ἐκ τῶν ἀποικίων μᾶλλον ἢ ἐκ τῆς κυρίως Ἑλλάδος ὀρμωμένους, καὶ ὅτι τοιαύτη ἐγένετο ἐν Ἀλεξανδρείᾳ φθογγολογικὴ σύγχυσις ἐκ τῶν ἐκεῖσε πανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος συρρέοντων λογίων, οἷαν ἐν μόνῃ τῇ Βιέννῃ σήμερον δύναται τις νὰ παρατηρήσῃ (β). Εἶνε φανερόν ὅτι οὐδένας ἄλλους ὀνομάζει διαφθορεῖς τῆς ἑλληνικῆς φωνῆς ὁ ἀπτικώτατος Κούρτιος ἢ Καλλί-

(α) Τὴν γνώμην ταύτην ἀπεφάνετο ἤδη ἀκριβῶς πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν ὁ περιώνυμος Γαλάτης Villoison *Anecd. Graec.* II σελ. 127 σημ. Τὴν ὀρθότητα τῆς γνώμης ταύτης οὐδὲν, ὡς εἶδομεν, ἐρασμικὸν ἐπιχείρημα ἀναιρεῖ.

(β) *Erläuterungen* κτλ. σελ. 22.

μαχον τὸν Κυρηνάιον καὶ Ζηνόδοτον τὸν Ἐφέσιον καὶ Ἀριστοφάνη τὸν Βυζάντιον καὶ Ἀρίσταρχον τὸν Σαμόθρακα καὶ Κράτητα τὸν Μαλλώτην, καὶ Διονύσιον τὸν Θράκα καὶ Διονύσιον τὸν Ἀλικαρνασσεά καὶ συλλήβδην πάντας τοὺς ἀρχηγούς τῆς γραμματικῆς καὶ κριτικῆς ἐπιστήμης. Πόθεν, ἐρωτῶμεν τὸν Κούρτιον, ἔλαβε τὰς πολυτίμους ταύτας πληροφορίας περὶ τῆς ὑπὸ τῶν εἰρημένων ἀνδρῶν διαφθορᾶς τῆς ἑλληνικῆς φωνῆς; Ἐν τίνι δὲ λόγῳ τῶν ἀρχαίων γραμματικῶν ἀνεκάλυψεν ὅτι οὗτοι διεφώνησάν ποτε πρὸς ἀλλήλους περὶ προφορᾶς καὶ ὅτι συγκεχυμένα γινῶμαι ἐκράτησαν περὶ ταύτης ἐν Ἀλεξανδρείᾳ; Διότι ἡμεῖς τοῦλάχιστον ἐν οὐδεμιᾷ φράσει τῶν γραμματικῶν ἐνείδομεν τοιαύτην διαφωνίαν, παρατηροῦντες δὲ μάλιστα ὅτι ὁ νόμος τῆς συναϊρέσεως καὶ κράσεως εἶχε μείζον κράτος ἐν τῇ ἀττικῇ ἢ ταῖς ἄλλαις ἑλληνικαῖς διαλέκτοις, πειθόμεθα, τούναντίον, ὅτι οὐχὶ οἱ Ἕλληνες γραμματικοὶ διέφθειραν τὴν ἀττικὴν φωνήν, ἀλλ' ἡ ἀττικὴ διέφθειρε τὴν προφορὰν ἐκείνων, ἀναγκάσασα αὐτοὺς νὰ προφέρωσιν ἀδιαιρέτως τὰς διφθόγγους καὶ ἂν κατὰ τὰς ἐπιχωρίους αὐτῶν διαλέκτους προέφερον αὐτὰς διηρημένως πρότερον. Μεταχειριζόμεθα καὶ ἡμεῖς τὴν λέξιν διαφθορὰν, ἐπόμενοι τῷ ἐρασμικῷ ἔθει, διότι ἄλλως πιστεύομεν ὅτι κατ' οὐδένα τρόπον δύναται νὰ ὀνομασθῇ διαφθορὰ γλώσσης ἐκεῖνο, ὅπερ καὶ κατ' αὐτὸν τὸν ἐρασμικώτατον Κυνηῆρον ἀποτελεῖ τὸν ἰδιάζοντα αὐτῆς χαρακτήρα. (α) Ἡ μήπως νομίζουσιν οἱ ἐρασμικοὶ ὅτι, ἐπειδὴ αὐτοὶ ὠνόμασαν ἐξαλλοίωσιν γλώσσης ὅ,τι εἶνε νόμος αὐτῆς καὶ κανὼν, εἶνε καὶ διὰ τοῦτο ἀληθῆς ἐξαλλοίωσις; Δὲν κατενόησαν, ὡς φαίνεται, ὅτι διὰ τοιούτων αὐθαιρέτων ἀποφθεγμάτων δὲν λύουσιν, ἀλλὰ βιαίως κόπτουσι τὸ ζήτημα, οὐδαμῶς ἀναλογιζόμενοι ὅτι ἡ κατ' Ἀλέξανδρον λύσις τοῦ Γορδίου δεσμοῦ δὲν εἶνε ἐπιτετραμμένη ἐν τῷ πνευματικῷ κόσμῳ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἀληθείας.

Ἐὰν πρὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐξεφωνεῖτο κατὰ τὸν ἐρασμικὸν τρόπον, τότε ἀναγκαίως ἀναφύονται, ὡς ὀρθότατα παρατηρεῖ ὁ Σχόλιος, τὰ ἐξῆς ἐρωτήματα. (β) «Ποῦ ἔμεινε λοιπὸν ἡ ἀρχαία ἐκείνη

(α) Ausfür. Gramm. I, σελ. 20 καὶ 168.

(β) Ἐν τῇ βραχείᾳ μὲν, ἀξιολόγῳ δὲ αὐτοῦ πραγματεία περὶ τῆς ἑλληνικῆς προφορᾶς, τῇ καταχωρισθείσῃ ἐν *Zeitschrift für das Gymnasialwesen* τοῦ ἔτους 1868 Mai σελ. 350. Τὴν ἰσχὺν τῶν λόγων τοῦ Σχολίου ἔπρεπε νὰ κατονοήσωσι κάλλιον ὁ Οὐμπέρδιξ καὶ Βλάσιος πρὶν ἐπιχειρήσωσι νὰ ἐμπεδώσωσι τὴν ἐρασμικὴν προφορὰν ὀρμώμενοι ἐκεῖνος μὲν ἐκ τῆς ἐτυμολογίας, οὗτος δὲ ἐκ τοῦ γράμματος.

ὀρθή προφορά καὶ κατὰ τίνα τρόπον ἀπόλετο ; Τίνες περιστάσεις ἔσχον τοσαύτην δύναμιν, ὥστε νὰ ἐπαγάγωσιν οὕτω μεγάλην μεταβολήν ; Πῶς δὲ ἡ μεταβολὴ αὕτη εἰσῆλθεν καὶ ἐν τόποις πορρωτάτω ἀλλήλων ἀπέχουσιν, καὶ ἐν ταῖς ἀπωτάτω νήσοις, καὶ καθόλου πανταχοῦ ὅπου ἐλαλεῖτο ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ; Πῶς δὲ ἐξηγεῖται ὅτι πανταχοῦ συντελέσθη ἄνευ πάλης, ὅτι ἡ παλαιὰ ἢ ὀρθή προφορά οὐδαμοῦ διετηρήθη, οὐδὲ ἐν μικρᾷ τινι γωνίᾳ ; Τίς συγγραφεὺς ποιεῖται καὶ τὸν ἐλάχιστον ὑπαινιγμὸν τηλικαύτης τῆς μέγεθος μεταβολῆς ; Τί ἐγένετο τὸ θρυλούμενον λεπτὸν οὖς τῶν Ἑλλήνων, ὥστε μηδεὶς, μηδὲ τὴν ἐλαχίστην νὰ λάβῃ αἴσθησιν ὅτι ἡ ἑαυτῶν γλῶσσα ἀπέβη ὅλως ἄλλοία κατὰ τοὺς φθόγγους, μηδεὶς δὲ μηδαμοῦ ἀντίστη κατὰ τοῦ ἐπιδραμόντος κακοῦ ; Πρὸς πάντα ταῦτα τὰ ἐρωτήματα οὐδεμία ὑπάρχει ἀπόκρισις.» Πῶς δὲ συνέβη, δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν καὶ ἡμεῖς, ὥστε καὶ αἱ γυναῖκες οὐχ ὅλοις ἑκατὸν ἔτεσιν ὑστερον τοῦ Δημοσθένους ἀπέμαθον τὴν νέαν τὴν καλὴν φωνήν, ἀφοῦ ἤδη αἱ πρόγονοι αὐτῶν ἐπὶ Πλάτωνος διέσωζον τὴν παλαιὰν τὴν ἀττικὴν φωνήν ; (α) Τοῦτο θὰ ἦτο τοσοῦτω μᾶλλον ἀκατανόητον περὶ γυναικῶν λεγόμενον, ὅσῳ καὶ αἱ Ῥωμαῖδες ἐπὶ Κικέρωνος ἐφθέγγοντο τὴν ἀρχαιοτέραν λατινίδα φωνήν, ὑπομιμνήσκουσαι τὴν γλῶσσαν τοῦ Πλαύτου καὶ Ναιβίου. (β) Δὲν λέγομεν δὲ ὅτι καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1451 ἐν Βυζαντίῳ αἱ εὐγενέστεραι γυναῖκες ἐφθέγγοντο καθαρὰν καὶ γνησίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ὅπως μαρτυρεῖ ὁ Ἴταλὸς Φίλελφος, (γ) ἵνα μὴ πολὺ σκανδαλίσωμεν τοὺς ἑρασμικοὺς. Ἄλλ' ὅμως δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποκρύψωμεν τὸ ἐκ πασῶν τῶν μαρτυριῶν τούτων συμπέρασμα, ὅτι οὐ μόνον κατὰ τὸν Σχόλτιον ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν Πλάτωνα καὶ Κικέρωνα ὀνειροπολεῖ ὁ Κούρτιος φανταζόμενος ὅτι ἡ ἑλληνικὴ φωνὴ διεφθάρη καὶ ἠλλοιώθη τοσοῦτον κατὰ τὴν τρίτην ἑκατονταετηρίδα, ὥστε οἱ ἄνθρωποι ὅλως νὰ λησμονήσωσι πῶς ἐφθέγγοντο πρὸ πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ἐτῶν καὶ ταῦτα ἐν ᾧ καὶ μέχρι τῆς δευτέρας ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος μετὰ τοσαύτης ἀκριβείας διεστέλλοντο τὰ μακρὰ ἀπὸ τῶν βραχέων, ὧν ἡ διάκρισις εἶνε πολ-

(α) Πλατ. Κρατυλ. σελ. 418. c.

(β) Cic. de oratore III, 12, ἔνθα ὁ Κικέρων ἐξηγεῖται καὶ τὸν λόγον διὰ τί αἱ γυναῖκες διασώζουσι τὴν ἀρχαίαν φωνήν « *facilius enim mulieres incorruptam antiquitatem conservant, quod multorum sermonis expertes ea tenent semper quae prima didicerunt.* »

(γ) Ἴδ. Hodius de Graec. illustr. Londini 1742 σελ. 188 καὶ 189 ἐν τῇ βιογραφίᾳ Ἰωάννου Ἀργυροπούλου.

λῶ δυσκολωτέρα, ἢ ἂν ἡ αἰ πρέπει νὰ ἐκφωνῆται ὡς ἑ ἢ αἰ, ὥστε τὸν ἐκ Καισαρείας σοφιστὴν Πausανίαν «ἐπειδὴ ἀπήγγελλε παχείᾳ τῇ γλώττῃ καὶ ὡς Καππαδάκαις ξύνηθες, ξυγκρούων μὲν τὰ ξύμφωνα τῶν στοιχείων συστέλλων δὲ τὰ μηκυνόμενα καὶ μηκύνων τὰ βραχέα,» οἱ πολλοὶ ἐκάλουν «μάγειρον πολυτελεῖ ὄψα πονήρως ἀρτύοντα.» (α) Καὶ ἂν ταῦτα ἔλεγον οἱ πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων περὶ τοῦ Καππαδόκου Πausανίου καθ' ἡμέραν ἑλληνικοὺς φθόγγους ἀκούοντος καὶ ὑπὸ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ παιδευθέντος, τί ἄρα θὰ ἔλεγον οἱ Ἕλληνας γραμματικοὶ περὶ τοῦ Κούρτιου, τοῦ τοσοῦτον καταφρονούντος αὐτῶν ἐν τῇ προφορᾷ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἂν ἤκουον αὐτοῦ ἀνχινώσκοντος τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς ἐν προφορᾷ γερμανικωτάτῃ καὶ κατὰ μόνην τὴν διδασκαλίαν τοῦ νεκροῦ γράμματος καὶ τῆς ἀφώνου ἐτυμολογίας;

Νομίζομεν ὅτι οἱ περὶ τὸν Κούρτιον ἐτόλμησαν νὰ ὀνομάσωσι τοὺς Ἕλληνας γραμματικοὺς διαφθορεῖς τῆς ἑλληνικῆς φωνῆς καὶ νὰ ἐξείπωσιν, ἐπαναλέγομεν, τὸν μέγαν τοῦτον ἀληθῶς λόγον, διότι δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐκτιμήσωσι προσηκόντως τὸν μέγαν σεβασμὸν, ὃν ἐκεῖνοι ἐπεδείξαντο πρὸς τὸ παραδοθὲν ἐκ τῆς ἐγκρίτου ἀρχαιότητος, οὐδὲ τὴν ἄοκνον αὐτῶν σπουδὴν, ὅπως μὴδὲ κεραία μία μὴδὲ ἰῶτα ἐν προστεθῇ ἢ ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τῆς ἐμπιστευθείσης αὐτοῖς πολυτίμου παρακαταθήκης. Διότι δὲν ἐξετίμησαν ἀποχρώντως τὴν μεγάλην αὐτῶν πολυμαθειαν καὶ τὴν δξυτάτην κρίσιν, οὐδὲ τὴν μεγίστην ἐπιμέλειαν, μεθ' ἧς ἐφρόντισαν νὰ καθαρίσωσι τὰ κείμενα τῶν παλαιῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων ἀπὸ τῶν ἀμαρτημάτων, τῶν τυχόν εἰς αὐτὰ παραρρυσθέντων εἴτε ἐξ ἀβλεψίας εἴτε ἐξ ἀμαθείας τῶν ἀντιγράφων, καὶ παραδῶσι ταῦτα ὡς οἷόν τε ἀπαραποίητα εἰς χρῆσιν τῶν ἐπερχομένων γενεῶν. Ἐτόλμησαν νὰ ὀνομάσωσι λυμεῶνας τῆς ἑλληνικῆς φωνῆς τοὺς περὶ τὸν Ἀρίσταρχον καὶ Δίδυμον οἱ νέοι γλωσσολόγοι, διότι δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐκτιμήσωσι δικαίως τὴν μεγίστην ὠφέλειαν, ἣν παρέσχον καὶ παρέχουσι πάντοτε τοῖς σπουδάζουσι περὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, καίτοι ἐλλιπέσταται μέχρι ἡμῶν διασωθεῖσαι, αἱ γραμμα-

(α) Φιλόστρ. ἐν βίοις σοφιστῶν II, 13. Ἐνταῦθα σημειωτέον ὅτι ὁ Κούρτιος ἐκ τῆς προφορᾶς τῶν κατοίκων τῆς Καππαδοκίης τουρκιστὶ μᾶλλον ἢ ἑλληνιστὶ φθεγγομένων ἠθέλησε νὰ συμπεράνη περὶ τῆς ὡς ἰ προφορᾶς τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ θ, διότι παρ' αὐτοῖς οὕτω προφέρεται. Ἀποροῦμεν πῶς δὲν ἠθέλησε τὸ αὐτὸ συμπέρασμα νὰ συμπεράνη καὶ ἐκ τῆς τουρκικῆς ἢ περσικῆς ἢ γερμανικῆς ἢ ἰταλικῆς καὶ γαλλικῆς. Ἡμεῖς τοῦλάχιστον οὐδὲ παρὰ τοῦ προγόνου αὐτῶν Πausανίου τοῦ σοφιστοῦ θὰ ἐτολμῶμεν νὰ λάβωμεν πληροφορίας οὔτε περὶ τῆς προφορᾶς τοῦ θ, οὔτε περὶ τῆς τῶν ἄλλων συμφώνων.

τικαί καί κριτικά αὐτῶν ἐργασίαι. Οὐδέποτε πρέπει νά λησμονῶσιν οἱ περὶ τὸν Κούρτιον τὰ πολυάριθμα γραμματικά καί κριτικά πονήματα τῶν Ἑλλήνων γραμματικῶν οὐδὲ τὰς πολυτιμοτάτας σημειώσεις καί τὰ παντοδαπά καί ποικίλα σχόλια, ἐν οἷς ἐγένετο ἀκριβέστατος λόγος περὶ παντὸς ἰδιώματος καί τῶν τεσσάρων διαλέκτων, περὶ τοῦ χρόνου τῶν συλλαβῶν, περὶ προσωδίας περὶ ὀρθογραφίας, καί καθόλου περὶ παντὸς ὅ,τι ἠδύνατο νά καταστήσῃ ὀρθὴν καί εὐκόλον τὴν ἀνάγνωσιν καί κατανόησιν τῶν διανοητικῶν προϊόντων τῶν καλῶν τῆς Ἑλλάδος χρόνων. Ἄν δὲ ἐν τῇ ἀποκαταστάσει τῶν ἀρχαίων κειμένων, ἢ ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ χωρίου τινός, ἢ ἐν τῇ γραφῇ τινος λέξεως ἐγεννᾶτο ἐνίοτε διαφωνία, ὅποια κατὰ φυσικὸν λόγον συμβαίνει ἐν τοῖς τοιούτοις κατὰ πάντα χρόνον καί τόπον, τοῦτο οὐδέποτε ἴσχυσεν, ὥστε νά παραμεληθῇ καί παρακουσθῇ ἡ φωνὴ τῆς παραδόσεως, Οὐδὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἀριστάρχου ἢ τοῦ Διδύμου ἠδύνατο νά ἐλατώσῃ τὸ κύρος αὐτῆς. « Οὕτω μὲν ὁ Ἀρίσταρχος ἢ ὁ Δίδυμος ἢ τις ἕτερος τῶν ἐν λόγῳ γραμματικῶν, ἀλλ' οὐκ ἐπίσθη ἢ ἐπέισθη αὐτῷ ἢ παράδοσις, ἀλλ' οὐκ ἐπίσθη ἢ ἐπέισθη ἢ χρῆσις, οὐκ οἶδε τοῦτο ἢ οὐχὶ οὕτως ἔχει ἢ παράδοσις » εἶνε φράσεις, αἰτινες ἀνά πᾶσαν σελίδα ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς ἔργοις τῶν Ἑλλήνων γραμματικῶν, δηλοῦσαι τὴν μεγάλην πρόνοιαν ἣν ἐλάμβανον οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι, ὅπως μηδὲν ὀθνεῖον καί ὑποβολιμαῖον καταλάβῃ τὸν τόπον τῆς γνησίας καί ἀληθοῦς παραδόσεως. Ἦτις τί ἄλλο εἶνε ἢ ἡ διὰ λόγου καί γραφῆς διαδοχικὴ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους μετάδοσις τοῦ παρὰ τῆς ἐγκρίτου ἀρχαιότητος παραληφθέντος, τῶν τε ποιημάτων καί συγγραμμάτων καί τῶν εἰς κατανόησιν αὐτῶν ποικίλων εἰδήσεων, παντὸς τοῦ γλωσσικοῦ πλούτου, πάντων τῶν λεκτικῶν τύπων καθ' ἀπάσας τὰς διαλέκτους καί τῆς ὀρθῆς τῶν λέξεων κατὰ προσωδίαν καί ῥυθμὸν ἀναγνώσεως καί ἀπαγγελίας; Τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἑλληνικῆς γραμματικῆς ἀπὸ Διονυσίου τοῦ Θρακῆς μέχρι Θεοδώρου τοῦ Γαζῆ καί Κωνσταντίνου τοῦ Λασκάρειος δὲν ἦτο ἢ ἐντριβῆς κατὰ προσωδίαν ἀνάγνωσις τῶν ποιημάτων καί συγγραμμάτων καί ἀδιάπτωτος αὐτῶν προφορά; (α) Θὰ ὑπερέβαλλον δὲ ἀνοία πάντας ἀνθρώπους οἱ Ἕλληνες γραμματικοί, ἂν ἐζήτουν μὲν νά εὗρωσι καί εὕρισκον ὅτι αἱ λέξεις θωή, ἀθῶος, ζῶον ὦδν σὺν τῷ ι γράφονται ἐπειδὴ εὕρισκονται ἐν διαστάσει καί διαλύσει τοῦ ι παρ' Ἀρχιλόχῳ,

(α) Bekker. anecd. Graec. σελ. 629, 3 καί 13. Τὰ χωρία ταῦτα ἀναφέρει καί Σέξτος ὁ Ἐμπειρικός πρὸς Γραμματικούς. σελ. 655, 10—16 κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Βεκκῆρου.

Σιμωνίδη και Σαπφοῖ, (α) ἐζήτουν μὲν ἂν τὸ ὁμηρικὸν ἄδελφ' (Ἰλιαδ. P 201) πρέπει νὰ δεχθῆ ὀξεῖαν ἢ περισπωμένην μετὰ τὴν ἐκθλιψιν τοῦ ε, (β) ἂν ἡ δεῖνα λέξις δασύνεται ἢ ψιλοῦται ὀξύνεται ἢ βαρύνεται, καὶ ὀγκώδη βιβλία πρὸς τοῦτο συνέγραφον, ἀκριβέστατα ὀρίζοντες τὰ κατὰ τὴν προσωδίαν, καὶ σημεῖα μάλιστα ἐπὶ τούτῳ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐπενόησαν (γ) ἐζήταζον μὲν πότερον τὸ ε ἢ τὸ α εἶνε βραχύτερον, (δ) ἐν τίσιν τῶν λέξεων τὰ δίχρονα εἶνε βραχέα καὶ ἐν τίσιν μακρὰ καὶ ἄλλα τοιαῦτα πάμπολα, ἔπειτα δὲ παντελῶς ἠμέλησαν νὰ ζητήσωσι καὶ ἐξετάσωσιν ἂν ἦτο ἀπλή ἢ σύνθετος ἢ προφορὰ τῶν διφθόγγων εἴτε παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς εἴτε παρὰ τοῖς ἄλλοις Ἕλλησιν. Εἶνε ὅλως ἀπίθανον νὰ ἀποδεχθῶμεν ὅτι ὁ μὲν Ἡρωδιανὸς εὔρισκε πολὺ ὀρθὸν «μὴ πεισθῆναι τὸν Ἀρίσταρχον ὁμοίως τοῖς ἐπιχωρίοις (τοῖς Κυζικηνοῖς) προφέρεσθαι τὸ ὄνομα Κάρησος, (Ἰλ. M.20), ὅτι οὐ πάντως ἐπικρατεῖ ἢ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν χρῆσις καὶ ἐπὶ τὴν ὁμηρικὴν ἀνάγνωσιν,» (ε) ὁ δὲ Ἀρίσταρχος καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ, οἵτινες τοῖς χρόνοις ὀλίγον ἀπεῖχον τοῦ Δημοσθένους, ἐν ᾧ ἐξωνύχιζον καὶ τὰ λεπτότατα πράγματα καὶ πάντα τὰ κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἀπαγγελίαν ἀκριβέστατα ὤρισαν, δὲν ἐφρόντισαν ἢ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ μάθωσιν ποία ἦτο ἢ παρ' Ἀττικοῖς προφορὰ τῶν διφθόγγων, καὶ ταύ-

(α) Lentz. Herodian. κτλ. II, 523, 8. I, 377, 1. 7.

(β) Αὐτόθ. II, 389, 42.

(γ) Οἱ χρόνοι καὶ οἱ τόνοι καὶ τὰ πνεύματα, λέγει ὁ Ἀρκάδιος, Ἀριστοφάνους ἐκτυπώσαντος γέγονε πρὸς τε διάκρισιν τῆς ἀμφιβόλου λέξεως καὶ πρὸς τὸ μέλος τῆς φωνῆς συμπάσης καὶ τὴν ἀρμονίαν κτλ. Ἴδε Lentz. Herodian. Praef. σελ. XXXVIII καὶ CXXXIV. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ πρὸ Ἀριστοφάνους τοῦ Βυζαντίου ὑπῆρχον σημεῖα τόνων, ὡς συμπεραίνεται καὶ ἐκ χωρίων τινῶν τοῦ Ἡρωδιανοῦ λέγοντος ὅτι ὁ Ἀρίσταρχος τὰς ὁμηρικὰς λέξεις πτέρυξ, δόχη ὀξύνει πτερύξ, δοχή ἐπειδὴ οὕτως εὔρισκεν ἐν τοῖς ἀκριβεστέροις χειρογράφοις τοῦ Ὀμήρου. Ἴδε Lentz. Herodian. I, 45, 16, καὶ 324, 14. Ὅτι δ' ἀκριβέστατα καὶ ὀρθότατα ὤρισαν τὰ κατὰ τὴν προσωδίαν τῶν λέξεων οἱ παλαιοὶ γραμματικοί, οὐδεὶς ὁ ἀμφιβάλλων σήμερον. Καὶ ἀληθῶς ὀφείλομεν πολλὰς αὐτοῖς χάριτας τούτου· διότι ἂν ἔμελλον οἱ ἐρασμικοὶ καὶ δὴ οἱ περὶ τὸν Βόσσιον καὶ Ἐννίνιον νὰ ὀρίσωσι τὰ κατὰ τοὺς τόνους, ἡμεῖς τὸ παντάπασι δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι σήμερον ὡς πρὸς τοῦτο θὰ ἐπεκράτει τοιαύτη σύγχυσις ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ἢ ἂν ἄνθρωπότης ἔπαθε μόνον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς βαβελείου πυργοποιίας.

(δ) Αὐτόθ. II, 390, 3. Λεπτολογοῦντες καὶ ἀκριβολογοῦντες οἱ παλαιοὶ γραμματικοὶ ἐζήτουν καὶ τί τῶν στοιχείων εἶνε τὸ ἀσθενέστατον (αὐτόθ. II, 391. 34) ἂν τὸ ρ εἶνε σύμφωνον ἢ φωνῆεν (II, 404) καὶ ἄλλα τοιαῦτα οὐκ ὀλίγα.

(ε) Αὐτόθ. II, 80, 3 καὶ ἐξῆς καὶ I, 214, 49 καὶ ἐξῆς.

την παραδῶσι τοῖς μεταγενεστέροις, ἀλλ' ἀνεξετάστως καὶ ἀβασανίστως ἐπείσθησαν ὡς ἀλόγιστοι ὅτι ἦτο ἀπλή ἐν ῶ ἦτο σύνθετος.

Πόσον διαφόρως τοῦ Κουρτίου ἀποφαίνεται περὶ τῶν Ἑλλήνων γραμματικῶν ὁ πολὺς Λέρσιος. (α) « Ἄφ' οὗ, λέγει, τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος διήνυσε τοὺς χρόνους τοῦ ἐλευθέρου καὶ ἐνεργοῦ αὐτοῦ βίου, καὶ ἀπὸ Ὀμήρου μέχρι Ἀριστοτέλους παρήγαγεν εἰς φῶς τὰ θαυμάσια ἐκεῖνα ἀριστουργήματα ἐν τε τῇ ποιήσει καὶ ἱστορίᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ, ἥλλαξεν ἡ σκηνὴ καὶ ἀληθῶς ἥλλαξε καὶ κατὰ τόπον. Καὶ ἦτο μὲν αἰγυπτιακὸν λόγου χάριν τὸ ἔδαφος, ἐφ' οὗ τοσοῦτοι Ἕλληνες καὶ ἑλληνικαὶ διάνοιαι εὗρον ἤδη τὸν τόπον τῆς ἐαυτῶν ἐνεργείας, ἀλλ' ὅμως καὶ ἐνταῦθα πάλιν εὐθὺς μετὰ τὴν ἀλλαγὴν τῆς σκηνῆς καθορῶμεν ἐμφανιζόμενα τὰ ἔξοχα τοῦ λαοῦ ἐκεῖνου προτερήματα, καὶ ἐκ νέου ἐν τῇ ἰδρύσει καὶ διοργανώσει τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἰδίᾳ ἐν ταῖς φιλολογικαῖς ἐρευναῖς δραστηρίως καὶ τελεσφόρως ἐνεργοῦντα. Ἐκ τῶν σπουδῶν δὲ ἐκείνων προέκυψεν ἡ γλωσσικὴ ἔρευνα καὶ ταῖς θεωρητικαῖς μελέταις παρηκολούθησεν ἡ ἱστορικὴ ἐξέτασις καὶ ἡ κριτικὴ. . . . Καὶ ὅ,τι μετὰ τὴν ἀνακίνησιν τοῦ διαφέροντος πρὸς τὰ γραπτὰ μνημεῖα τῶν παλαιῶν Γερμανῶν ἐπεδίωξαν τὰ ἔργα τοῦ Δαχμανοῦ καὶ Γρίμμου ἐν τῇ κριτικῇ τῶν κειμένων ἀποκαταστάσει καὶ ἐρμηνείᾳ καὶ ἐν τῇ διατάξει τοῦ γλωσσικοῦ οἰκοδομήματος, τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐπεδιώχθη καὶ τότε ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ, καὶ διὰ τῶν μακρῶν καὶ συνεχῶν μελετῶν ἐκ τῆς ὕλης τῆς σχεδὸν ἀνεπιδέκτου συνθεωρήσεως ἀπηρτίσθη τι τέλειον καὶ εὐσύνοπτον, πλήρες ἀρμονίας καὶ τάξεως.»

Καὶ οὐ μόνον ἀδικεῖ ὁ Κούρτιος τοὺς παλαιούς γραμματικούς ἀποκαλῶν λυμεῶνας τῆς ἑλληνικῆς φωνῆς, ἀλλὰ καὶ λεληθότως ἐμπίπτει εἰς γλωσσολογικὸν τι παράδοξον, ὀλίγον τοῦ μύθου ἀπέχον, ὅταν, ἐναντίον παντὸς ὅ,τι γινώσκομεν ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν ἄλλων συγγενῶν γλωσσῶν, ἰσχυρίζηται ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἀφ' οὗ ἐν τῇ ἀττικῇ διαλέκτῳ ἀνέβη τὴν ὑψίστην βαθμίδα τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς καὶ τελειώσεως κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Δημοσθένους, αἴφνης καὶ διὰ μιᾶς, ἄνευ ἐσωτερικῆς ἢ ἐξωτερικῆς ἐνεργείας καὶ ἀφορμῆς, διεφθάρη καὶ μέχρι τῶν τελευταίων αὐτῆς στοιχείων, μέχρι, τὸ δὴ λεγόμενον, καὶ αὐτῶν τῶν ὀστέων. (β) Τοιαύτην διαφθορὰν καὶ ἐξαλλοίωσιν δὲν ἔπαθεν ἡ ἑλληνικὴ φωνὴ οὐδὲ μετὰ

(α) Αὐτόθ. Ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τοῦ δευτέρου τόμου Praef. σελ. V καὶ VI.

(β) Ὁ Κούρτιος διδάσκει ὅτι οὐχὶ μόνον αἱ δίφθογγοι ἐξεφωνοῦντο διαφόρως ὑπὸ τῶν γραμματικῶν ἢ ὑπὸ τῶν Ἀττικῶν, ἀλλ' ὡς εἶδομεν καὶ πολλὰ σύμφωνα.

χίλια ἔτη ὕστερον οὐδὲ ἀφ' οὗ ἤρξατο νὰ μεταπίπτῃ εἰς τὸ νέον καθ' ἡμᾶς ἰδίωμα καὶ πλείστα μεταβολαὶ καὶ ὕλην τε καὶ εἶδος συνέβησαν εἰς αὐτὴν καὶ πλείστα γράμματα κατέλαβον τὸν τόπον ἐτέρων. Καὶ σήμερον ἔτι πάντα σχεδὸν τὰ στοιχεῖα καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν συγκείμεναι συλλαβαὶ ἔχουσι τὴν αὐτὴν δύναμιν ἐν τῷ παρ' ἡμῖν ἀλφαβήτῳ, ἣν καὶ πρὸ δισχιλίων ἐτῶν, ἂν καὶ ἐν πολλαῖς λέξεσι ἠλλοιώθησαν ὑποχωρήσαντα εἰς ἐτέρους φθόγγους. Καὶ σήμερον ἔτι διδασκόμενοι τὸν ἀλφάβητον μανθάνομεν παραδείγματος χάριν ὅτι τὸ κ καὶ π εἶνε διαφορὰ τοῦ χ καὶ φ, ἂν καὶ ἐν πολλαῖς λέξεσι ταῦτα κατέλαβον τὴν θέσιν ἐκείνων καὶ οὐχὶ σπανίως ἀκούει τις παρὰ τοῖς ἀπαιδευτοῖς λεγόμενα τὰ ὀκτώ, ἑπτὰ, κλέπτῃς ἐτσεῖ, ἐτσεῖθεν κτλ. Ὅσον δ' ὀλίγον καὶ ἂν ἠσκήθη τις περὶ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, ὀρθῶς ὅμως ἀναγινώσκει ὀκτώ, ἑπτὰ, κλέπτῃς ἐκεῖ ἐκεῖθεν, ὅταν οὕτως εὐρίσκη γεγραμμένας τὰς λέξεις ταύτας. Τὸ αὐτὸ δὲ λέγομεν καὶ περὶ τῶν ἄλλων συμφώνων καὶ περὶ τῶν διφθόγγων καὶ τῶν φωνηέντων ὅσα ἐφύλαξαν τὴν αὐτὴν δύναμιν ἐν τῷ παρ' ἡμῖν ἀλφαβήτῳ, ἣν εἶχον καὶ πρὸ δισχιλίων ἐτῶν. Ὁ δὲ λόγος, διότι ἐν πάσῃ τῇ μεταβολῇ τῇ ἐπελθούσῃ εἰς τὴν γλῶσσαν, διὰ τὸ πανταχῇ στρέφεσθαι τὰ ὀνόματα κατὰ Πλάτωνα, τὰ στοιχεῖα καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν συλλαβαὶ διέμειναν ἀναλλοίωτα μέχρι σήμερον. (α) Πῶς λοιπὸν ἠδύνατο νὰ συμβῇ ἐντὸς πεντήκοντα ἢ ἑκατὸν ἐτῶν καὶ μάλιστα ἐν πάσαις ταῖς λέξεσι καὶ πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἢ ἐξαισία ἐκείνη ἀλλοίωσις ἣν προὔποτίθεται τὸ γλωσσολογικὸν παράδοξον τοῦ Κουρτίου; Πῶς συνέβη τοιαύτη καὶ τηλικαύτη διαφθορὰ ἐν ᾧ ἀκόμη ἐν μὲν τῇ Ἀκαδημίᾳ καὶ τῷ Λυκείῳ καὶ τῇ Στοῖᾳ καὶ τοῖς κήποις τοῦ Ἐπικούρου ἄνευ διαλείμματος ἠκούετο ἡ φωνὴ τῶν μαθητῶν τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους καὶ τῶν ἰδρυτῶν τῶν ἄλλων φιλοσοφικῶν σχολῶν, ἐν δὲ τοῖς θεάτροις ἐδιδάσκοντο δράματα ἔτι καὶ

(α) Ἄν οὕτως ἤθελον σκεφθῆ καὶ οἱ ἐρασμικοὶ περὶ γλώσσης καὶ προφορᾶς τῶν στοιχείων καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν συλλαβῶν ἤθελον φυλαχθῆ πολλαὶ πλάνας, οὐδὲ θᾶ ἔλεγον, ὅπως ὁ Ἑρνέστης Κούρτιος, ὅτι ἡ προφορὰ τῶν Ἑλλήνων δὲν ἠδύνατο μέχρι σήμερον νὰ διατηρηθῆ ἐν τῇ ζωῇ, διότι οὐδὲν μένει ἀμετάβλητον. Ἡ ἀκριβὴς ἐξέτασις τῆς δυνάμεως τῶν στοιχείων καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν ἀποτελουμένων συλλαβῶν ἤθελε πείσῃ τὸν Ἑρνέστην Κούρτιον ὅτι πλείστα ἠδύνατο νὰ μείνωσι σῶα καὶ ἀκέραια καὶ ἐν πάσῃ τῇ κινήσει καὶ ταῖς ποικίλαις αὐτῶν περιπετείαις. Τὸ ὅτι δὲν ἐφυλάχθη μέχρι σήμερον καὶ ἡ ἀκριβὴς ἐκφώνησις τοῦ η καὶ υ, καὶ ἡ διάκρισις τῶν μακρῶν καὶ βραχέων, οὗτος δὲν εἶνε ἱκανὸς λόγος καὶ ὀλόκληρος νὰ ἀπορριφθῆ ἢ νῦν προφορὰ, ἀφοῦ ἐν τοῖς πλείστοις ἀποδεικνύεται ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν ἀρχαίαν.

κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους, (α) ἐδιδάσκοντο δὲ βεβαιότατα ὡς καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου ; (β) Ἐν ᾧ οἱ παῖδες ἐφοίτων ὡς καὶ πρότερον εἰς τὰ διδασκαλεῖα καὶ τὰ ἀνώτερα διδασκτήρια τῶν γραμματικῶν καὶ τεχνογράφων, καὶ μέχρι Ἀριστείδου τοῦ Κοϊντιλιανοῦ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς δευτέρας μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετηρίδος, πιθανῶς δὲ καὶ ὕστερον, ἀνεγίνωσκον τὰ ποιήματα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καθ' ὃν καὶ ἐπὶ Ἀριστοξένου τοῦ μαθητοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους ; (γ) Τὰ γράμματα ὅταν παιδευώμεθα, λέγει Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς, (δ) πρῶτον μὲν τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐκμανθάνομεν, ἔπειτα τὰς τροπὰς καὶ τὰς δυνάμεις· εἶθ' οὕτω τὰς συλλαβὰς καὶ τὰ ἐν ταύταις πάθη· καὶ μετὰ ταῦτα ἤδη τὰς λέξεις καὶ τὰ συμβεβηκότα αὐταῖς, ἐκτάσεις λέγω καὶ συστολὰς καὶ προσωδίας καὶ τὰ παρόμοια· ὅταν δὲ τὴν ταύτων ἐπιστήμην λάβωμεν, τότε ἀρχόμεθα γράφειν καὶ ἀναγινώσκειν κατὰ συλλαβὴν καὶ βραδέως τὸ πρῶτον· ἐπεὶ δὲ ὁ χρόνος ἀξιόλογος προσελθὼν τύπους ἰσχυροὺς αὐτῶν ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν πειρήσει, τότε ἀπὸ τοῦ ῥάστου δρώμεν αὐτὰ, καὶ πᾶν

(α) Ἰδ. C. I. A. II. 465, 470, 26. Ἐνθα λέγεται « καὶ ἀνειπεῖν τὸν στέφανον τοῦτον Διονυσίων τῶν ἐν ἄστει τραγωδοῖς καινοῖς. » Ἀναφέρονται δὲ καὶ ὀνόματα τραγωδῶν καὶ κωμωδῶν ἐν ἐπιγραφαῖς μακεδονικῶν καὶ ῥωμαϊκῶν χρόνων, ὡσαύτως δὲ ὀνόματα ποιητῶν τραγωδιῶν καὶ κωμωδιῶν καὶ ὀνόματα ὑποκριτῶν ἐκ διαφόρων πόλεων τῆς Ἑλλάδος, ἐξ Ἀθηνῶν, Θηβῶν, Ρόδου, Μιλήτου, Ἄργους, καὶ δὴ καὶ ἐκ Τάραντος καὶ Καλχηδόνας. Ἰδ. Rangabé. Antiq. Helén. N. 965. C. I. G. N. 1583 καὶ 1584.

(β) Ὅτι καὶ κατὰ τὴν πρώτην πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα ἐμελωδοῦντο τὰ χορικά τῶν δραματικῶν ὅπως καὶ κατὰ τὴν πέμπτην, γίνεται δῆλον ἐκ τῶν λεγομένων ὑπὸ Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεύς ἐν τῷ περὶ συνθέσεως ὀνομάτων περὶ τῶν μελῶν τοῦ Εὐριπίδου, ἃ πεποίηκε τὴν Ἠλέκτραν λέγουσαν ἐν Ὁρέστη πρὸς τὸν χορὸν· « σίγα, σίγα, λευκὸν ἴχνος ἀρβήλης » κτλ. (κεφ. ια' πρὸ τοῦ τέλους). Καὶ ὁμοίως ὁ Κούρτιος ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ Ἀρίσταρχος καὶ ὁ Καλλιμάχος δὲν ἠδύναντο νὰ γινώσκωσιν ἂν πρὸ ἑκατὸν καὶ διακοσίων ἐτῶν οἱ ἄνθρωποι ἐν Ἀθήναις ἔλεγον αἰ ἢ ε, οἰ ἢ ὠ.

(γ) Ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τῶν λόγων τοῦ Ἀριστείδου ἐν τῷ περὶ μουσικῆς. « Ἡ μὲν οὖν συνεχῆς (φωνή) ἐστὶν ἢ διαλεγόμεθα· μέση δὲ ἢ τὰς τῶν ποιημάτων ἀναγνώσεις ποιούμεθα· διαστηματικὴ δὲ . . . ἣτις καὶ μελωδικὴ καλεῖται » Βιβλ. Α', σελ. 7, τόμ. II, ἐκδ. Μείβωνίου. Ἐν τούτοις ὁ Ἀριστείδης λέγει τὰ αὐτὰ, ἅτινα καὶ ὁ Ἀριστοξένος. Βιβλ. Α, σελ. 8 κ. ἐξ. ἐκδ. Μείβ. τομ. I. Ἄν ἄλλως ἀνεγίνωσκε τὰ ποιήματα ὁ Ἀριστοξένος καὶ ἄλλως ὁ Ἀριστείδης, τότε ἔπρεπεν οὗτος νὰ μὴ εἴπῃ « ἢ τῶν ποιημάτων τὰς ἀναγνώσεις ποιούμεθα, » ἀλλὰ ἐποιούντο οἱ παλαιοί.

(δ) Ἐν τῷ περὶ συνθέσεως ὀνομάτων κεφ. κε' πρὸς τῷ τέλει.

ὅ,τι ἂν ἐπιδῶ τι, βιβλίον ἀπταιστως διερχόμεθα ἔξει καὶ τάχει ἀπίστω. » Ἐν τίνι τῶν λέξεων τούτων εὕρισκει ὁ Κούρτιος ὅτι οἱ Ἕλληνες γραμματικοὶ διέφθειραν τὴν παλαιὰν προφορὰν ; (α) Πῶς δέ, ἐρωτῶμεν καὶ πάλιν τὸν Κούρτιον, οἱ ἰσχυροὶ τύποι τῶν στοιχείων καὶ τῶν συλλαβῶν ἐγένοντο οὕτω ταχέως ἐξίτηλοι ἐκ τῶν ψυχῶν τῶν Ἑλλήνων, ἐντὸς ὀλίγων δεκαετηρίδων μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δημοσθένους καὶ Ἀριστοτέλους, ἐν ᾧ καὶ τότε καὶ ἔτι ἀρχαιότερον μεγίστη ἐγένετο χρῆσις τῆς ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς, (β) ἐτηρείτο δὲ πάντοτε ἡ μετ' Εὐκλείδην γραμματικὴ ἐν τοῖς δημοσίοις τοῦλάχιστον γράμμασι μετὰ τῆς αὐτῆς αὐστηρότητος μεθ' ἧς ἐξ ἀρχῆς μέχρι καὶ τῆς δευτέρας μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετηρίδος ; Καὶ ἂν ἤδη ἀρχαιότερον ἠδύναντο νὰ διατηρῶσιν οἱ Ἕλληνες τὴν καθαρότητα τῆς ἰδίας ἑκάστος διαλέκτου, ἐν χρόνοις, καθ' οὓς δὲν ὑπῆρχεν οὔτε γραμματικὴ οὔτε κριτικὴ καὶ οἱ ἄνθρωποι ὀλιγώτερον ἐφρόντιζον περὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ παραδοθέντος, πῶς δὲν ἠδυνήθη νὰ διατηρηθῆ ἡ γνῶσις τῆς νέας τῆς καλῆς κατὰ Πλάτωνα φωνῆς τῶν Ἀττικῶν ἐν χρόνοις, καθ' οὓς οἱ περὶ τὸν Ἀρίσταρχον καὶ Δίδυμον καὶ Ἡρωδιανὸν ὑπερανθρώπους ὡς ἀληθῶς ἀνέλαβον ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς διαφυλάξεως τῆς πολυτιμοτάτης κληρονομίας, ἣν ἀπαύστῳ διαδοχῇ τῶν ἐπιγιγνομένων παρέλαβον παρὰ τῆς σεβαστῆς ἀρχαιότητος ;

Ἦδη λαμπρότατα ἀπέδειξεν ὁ Σχόλιος (γ) ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς τε γαλλικῆς καὶ ἀγγλικῆς καὶ γερμανικῆς γλώσσης ὅτι, ἀφοῦ αἱ γλώσσαι αὗται ἐφθασαν εἰς τὴν μεγίστην αὐτῶν ἀνάπτυξιν καὶ τελείωσιν καὶ οἱ λεκτικοὶ τύποι ἔλαβον σχῆμα ὠρισμένον καὶ σταθερὸν, διετηρήθη δὲ διὰ τοῦτο ἀκίνητος καὶ ἡ γραφὴ, ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου ἡ προφορὰ τῶν γλωσσῶν τούτων μένει ἡ αὐτὴ καὶ θὰ μένη βεβαίως ἐφ' ὅσον δὲν συμβῆ αὐταῖς οὐσιώδης ἀλλοίωσις καὶ μεταβολή. Τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο ἀπέδειξεν ὁ Κορσηνὸς ἰσχυρὸν καὶ ἐν τῇ λατινικῇ. (δ) Διὰ τίνα λοιπὸν θαυμαστὸν λόγον πρέπει ἡ ἄττικὴ νὰ ἐξαίρεθῆ τοῦ καθολικοῦ τούτου κανόνος ; Ὅτι αἱ αἰφνίδιοι μεταβολαὶ εἶνέ τι τῶν δυσχερεστάτων τοῖς συνόλοις τῶν πόλεων καὶ τῶν ἐθνῶν ἐδίδαξεν ἤδη πολὺ ἀρχαιότερον ὁ Πλούταρχος, ὅστις,

(α) Ἐκ τοῦ ἄνω χωρίου συμπεραίνεται καὶ τοῦτο ὅτι οὐδεμία διαφωνία ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν τότε Ἑλλήνων περὶ προφορᾶς, ὅπως ἔσπευσε νὰ πιστεύσῃ ὁ Κούρτιος οὐ μὴν ἀλλ' οὐδὲ τὰ παλαιὰ βιβλία ἀνεγίνωσκον διαφόρως ἢ τὰ νεώτερα.

(β) Graefenhan. Geschichte der Klassischen Philologie in Alterthum 1, σ. 49.

(γ) Zeitschrift für das Gymnasialwesen 1868 Mai ἀπὸ σελ. 346 καὶ ἐξ.

(δ) Corrsen. Ueber Aussprache, Vocalismus κτλ. 1858 σελ. 153—4.

εἰ, καὶ ἔζη πρὸ χιλίων καὶ ὀκτακοσίων ἐτῶν καὶ ἐστερεῖτο πολλῶν γλωσσολογικῶν καὶ ἄλλων γνώσεων τοῦ Κουρτίου, ὅμως ἀποφαίνεται, ὡς εἰσέκεν, ὀρθοτέραν γνώμην περὶ τῶν τοιούτων, ὅταν λέγῃ· « Καὶ τοὶ μείζονάς γε παραλλαγὰς αἰήλικίαι περὶ ἕκαστον ἡμῶν ποιούσιν ἢ κοινῇ περὶ τὰς πόλεις. Γνοίη γὰρ ἂν τις ἰδὼν Ἀθήνας ἔτει τριακοσιοστῷ καὶ τὰ νῦν ἦθη καὶ κινήματα παιδιᾶς τε καὶ χάριτας καὶ ὀργὰς τοῦ δήμου καὶ γε τοῖς παλαιοῖς εἰκόσιν. » (α)

Εἰς οὐδὲν δὲ ἄλλο ἢ τοῦτο φέρει καὶ ἡ μαρτυρία τοῦ Φιλοστράτου, ὅταν, τὸν λόγον ποιούμενος περὶ τῶν κατοικούντων τὴν μεσογείαν τῆς Ἀττικῆς κατὰ τὴν δευτέραν καὶ τρίτην ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα, παρατηρῇ ὅτι « ὑγιαίνει αὐτοῖς ἡ φωνὴ καὶ ἡ γλῶττα τὴν ἄκραν ἀθίδαι ἀποψάλλει » καὶ « ἡ μεσογεία τῆς Ἀττικῆς ἀγαθὸν διδασκαλεῖον ἀνδρὶ βουλομένῳ διαλέγεσθαι. » (β) Ὅθεν δικαίως καὶ ὁ Κικέρων κατὰ τὴν πρώτην πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα ἐθαύμαζε τὸ ἐπίχαρι καὶ τερπνὸν τῆς φωνῆς τῶν συγχρόνων αὐτῷ Ἀθηναίων (γ) ἐπὶ δὲ Αὐγούστου ὁ Ὀράτιος ἀπεφαίνεται ὅτι μόνον τοῖς Ἑλλησιν δέδωκεν ἡ Μοῦσα στρογγύλῳ στόματι φθέγγεσθαι. (δ) Δι' οὐδένα δὲ ἄλλον λόγον καὶ ὁ Λουκιανὸς σενεβούλευε τοῖς βουλομένοις συγγράφειν ἱστορίαν μὴ χρῆσθαι « ἀπορρήτοις καὶ ἔξω πάτου ὀνόμασιν, » (ε) ἢ διὰ τὸν αὐτὸν, δι' ὃν καὶ ὁ Σέξτος συγχρόνως σχεδὸν ἔλεγεν ὅτι « δεῖ τοὺς ὀρθῶς βουλομένους διαλέγεσθαι τῇ ἀτέχνῳ καὶ ἀφελεῖ κατὰ τὸν βίον καὶ τῇ κατὰ τὴν κοινὴν τῶν πολλῶν συνήθειαν παρατηρήσει προσκνέχειν, » (ς) διότι δηλαδὴ καὶ τότε ἔζη ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, καὶ ἠδύνατο καὶ ὁ Λουκιανὸς καὶ ὁ Σέξτος ὡς περὶ ἀδειγμα μιμήσεως νὰ προβάλλωσι τὴν κοινὴν συνήθειαν, ὁ δὲ Σέξτος νὰ προσεπιφέρῃ καὶ ταῦτα « ἡ ἄρα συνήθεια τοῦ τί τέ ἐστὶν ἑλληνικὸν καὶ τί ἀνελληνιστὸν γίνεται κριτήριον, καὶ οὐκ ἄλλη τις περὶ τὸν ἑλληνισμὸν τέχνη » (ζ) καὶ « ῥητέον τὴν παρατήρησιν τῆς κοινῆς συνηθείας χρησιμεύειν πρὸς τὸ ἑλληνίζειν, » καὶ « ὁ συνασκηθεὶς μάλιστα καὶ τριβεὶς ἐν τῇ συνηθείᾳ οὗτος ἑλληνίζει. » (η) Τὸ μὴ αἰφνίδιον τῶν μεταβολῶν ἐν τοῖς τοιούτοις δι-

(α) Περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ βραδέως τιμωρουμένων σελ. 559.

(β) Ἐν βίοις σοφιστῶν II, 1, 14 καὶ II, 31, 1.

(γ) De oratore III, 11 καὶ Brut. 46. Ὁμοίᾳ λέγει καὶ ὁ Κοϊντυλιανὸς ἐν Inst. oratore XII. 40, 27, 33 — 5.

(δ) Ars. poet. στιχ. 322.

(ε) Πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν 44.

(ς) Πρὸς Γραμματικούς σελ. 640, 31. ἐκδ. Βακχέρ.

(ζ) Σεξτ. πρὸς γραμματ. σελ. 641. 12.

(η) Αὐτόθ. 643, 18 καὶ 643, 3.

δάσκουσι καὶ οἱ ἐξῆς λόγοι τοῦ Πausανίου. « Οἱ Μεσσήνιοι ἐκτὸς Πελοποννήσου τριακόσια ἔτη μάλιστα ἤλῳντο, ἐν οἷς οὔτε ἐθῶν δηλοὶ εἶσι παραλύσαντές τι τῶν οἰκοθεν, οὔτε τὴν διάλεκτον τὴν Δωρίδα μεταδιδάχθησαν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἡμᾶς ἔτι τὸ ἀκριβὲς αὐτῆς Πελοποννησίων μάλιστα ἐφύλασσαν. » (α) Τί ἄλλο δὲ μαρτυροῦσι καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ ἢ ὅτι καὶ πᾶσαι αἱ λοιπαὶ διάλεκτοι ἐσώζοντο καὶ μέχρι τῶν χριστιανικῶν χρόνων καὶ περ οὐκ ὀλίγον ὑπὸ τῆς κρατησάσης Ἀττικῆς ἐπηρεαζόμεναι; Καὶ οὐ μόνον οὐδὲν παράδοξον ἔχουσιν αὐταὶ καὶ ἄλλαι ὁμοίαι μαρτυρίαι, ἀλλὰ τὸ ἐναντίον θὰ ἦτο ἐκ τῶν ἀποδειχθέντων παράδοξον, ἀφοῦ μάλιστα ἅπαντες οὐ μόνον οἱ λόγοι καὶ οἱ γραμματικοὶ ἰσχυρῶς ἀντεῖχοντο τῆς παλαιᾶς συνηθείας, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ πολλοὶ, οὐδαμῶς ἐνίοτε ὀκνοῦντες, οἱ τοῦ δήμου τοῦ Ἀθηναίων τοῦλάχιστον, καὶ τοὺς κρατοῦντας δημοσίᾳ νὰ ἐπανορθῶσι σφαλλομένους περὶ τὴν γλῶσσαν καὶ βαρβαρίζοντας. (β) Καὶ δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι πλὴν τῶν ψιλῶν ἰσχυρίσεων, τῶν παραδοξολογιῶν, τῶν ἡμαρτημένων ἢ ἡμιτελῶν ἐξηγήσεων, οὐδὲν σαφὲς τεκμήριον προσήχθη μέχρι τοῦδε ὑπὸ τῶν ἐρασμικῶν, δηλοῦν ὅτι ἡ προφορὰ τῶν γραμματικῶν ἦτο καὶ ὀλίγον διάφορος τῆς τῶν Ἀττικῶν.

Τὸ κεφάλαιον, εἰς ᾗ πάντα τὰ εἰρημένα συντείνουσιν, εἶνε ὅτι τὴν με-

(α) Βιβλ. Δ', κεφ. 27 πρὸς τῷ τέλει. Ἰδ. καὶ Στραβ. Ζ'. σελ. 543. Ὁ αὐτὸς Στράβων λέγει ἀλλαχοῦ (σελ. 181), ὅτι ἡ ἀποικία τῶν Φωκαέων Μασσαλία ἐγένετο οὕτως ἰσχυρὸν κέντρον ἐλληνισμοῦ ἐν Γαλατία, ὥστε οἱ Γαλάται καὶ ἐλληνιστὶ συνέγραφον τὰ συμβόλαια, πολλοὶ δὲ τῶν Ῥωμαίων καὶ οἱ γνωριμώτεροί αὐτῶν ἐκεῖ ἔπεμπον τοὺς ἑαυτῶν παῖδας φιλομαθείας ἕνεκα. Καὶ ἐκ τῆς τύχης λοιπὸν τοῦ ἐλληνισμοῦ ἐν Μασσαλίᾳ ἀπὸ τῆς κτίσεως αὐτῆς μέχρι τοῦ Στράβωνος, ἐπὶ 600 σχεδὸν ἔτη, εὐκόλως δύναται τις νὰ εἰκάσῃ ὅποια ἦτο ἡ δύναμις τῆς ἐλληνικῆς παιδείας καὶ γλώσσης ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι, τῇ μὴ ὑπὸ βαρβάρων ὡς ἡ Μασσαλία ἐπηρεαζομένη. Οὐδεὶς λόγος βεβαίως ὑπῆρχεν ἐκεῖ ἀποτόμου καὶ αἰφνιδίου μεταμορφώσεως τῆς πατρῴου φωνῆς.

(β) Ἰδ. Πλουταρχ. ἀποφθεγμ. βασιλέων καὶ στρατηγῶν σελ. 183. « Ἀποστάντων δὲ τῶν Ἀθηναίων ἐλὼν τὴν πόλιν Δημήτριος ὁ πολιορκητὴς ἤδη κακῶς ὑπὸ σιτοδείας ἔχουσιν, εὐθὺς ἐκκλησίᾳ αὐτῶν συναχθείσης, ἐπέδωκε δωρεάν σίτον αὐτοῖς. Δημηγορῶν δὲ περὶ τούτων ἐβαρβάρισε. Τῶν δὲ καθημένων τινὸς ὡς ἔδει τὸ ῥῆμα λεχθῆναι παραφωνήσαντος· οὐκοῦν, ἔφη, καὶ τῆς ἐπανορθώσεως ταύτης ἄλλους ὑμῖν ὀκτακοσίους ἐπιδίδωμι μεδίμνους. » Εἶδομεν δὲ ἀνωτέρω ὅτι οὐχὶ μόνον ἐπὶ Δημητρίου τοῦ πολιορκητοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ ἐσκόπτοντο οἱ ἁμαρτάνοντες περὶ τὴν γλῶσσαν, καὶ ὁ σοφιστὴς Πausανίας ἐκαλεῖτο ἕνεκα σφαλμάτων περὶ τὴν προφορὰν « μάγειρος πολυτελεῖ ὄψα πονήρως ἀρτύων. »

τάβασιν τοῦ συνθέτου ἤχου τῶν διφθόγγων εἰς ἀπλοῦν δὲν πρέπει νὰ ζητῶμεν ἐντὸς τοῦ βραχέος χρονικοῦ διαστήματος τοῦ μεταξὺ τοῦ θανάτου τοῦ Δημοσθένους καὶ τῆς ἐμφανίσεως τῶν πρώτων γραμματικῶν, καθ' ὃ οὐδεμία οὐσιώδης μεταβολὴ συνέβη περὶ τὴν γλῶσσαν καὶ πολλὰ ὑπῆρχον τὰ ὑπὲρ τῆς διασώσεως τοῦ παραδοθέντος, ἀλλ' ἐν τοῖς ἀπὸ Ὀμήρου μέχρι τῶν Μηδικῶν χρόνοις, ἐν οἷς πλεῖστα μεταβολαὶ ἐγένοντο περὶ τὴν μορφήν τῶν λέξεων, παρεσκευάσθη δὲ καὶ τελειότατον συνετελέσθη τὸ ἔργον τῆς κράσεως καὶ μίξεως τῶν διεστώτων φωνηέντων. Τὸ τοιοῦτον συνάγεται οὐχὶ μόνον ἐκ πολλῶν καὶ ποικίλων τεκμηρίων, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑαυτὸ θεωρούμενον εἶνε πολλῶ πιθανώτερον τῆς ἀποφάνσεως τοῦ Κουρτίου, οὐδὲν ἄλλο ἐν ταύτῃ ἰσχυρισθέντος ἢ τοῦτο, ὅτι πάντες οἱ Ἕλληνες καὶ πανταχοῦ κατὰ μὲν τὴν τελευταίαν ἐσπέραν τοῦ 300 ἔτους πρὸ Χριστοῦ κατεκλίθησαν φθεγγόμενοι κατὰ τὸν ἐρασμικὸν τρόπον, κατὰ δὲ τὴν πρώτην πρωίαν τοῦ ἔτους 299 ἀφυπνίσθησαν προΐέντες ξένην καὶ ἀήθη καὶ ὄλως ἀλλόκοτον καὶ παράδοξον φωνήν! Ἴσως ἐπέπρωτο τῷ Κουρτίῳ, ἀφ' οὗ ἐνόμισεν ὅτι ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθῆ ὑπὲρ τῆς ἐρασμικῆς προφορᾶς ἐκεῖνο, ὅπερ τὰ μάλιστα μάχεται πρὸς αὐτήν, τὰ φαινόμενα δηλαδὴ τοῦ νόμου τῶν κράσεων, νὰ παρεξολισθήσῃ ἔπειτα λεληθότως εἰς τὸ γλωσσολογικὸν τοῦτο παράδοξον, παρασυρόμενος ὑπὸ τοῦ ὑπερβάλλοντος ζήλου νὰ ἀποδείξῃ ἑλληνικὸν ἔργον, ὅ,τι κυρίως εἶπεῖν εἶνε γνήσιον γοθθικόν. Εὐκόλον δὲ ἦτο, ἀφ' οὗ ἅπαξ παρεπλανήθη, νὰ ὑπολάβῃ καὶ ὀνομάσῃ λυμεῶνας τῆς ἑλληνικῆς φωνῆς τοὺς ἀρχαίους γραμματικούς, ἐν ᾧ ἡ ἀλήθεια καὶ τὸ δίκαιον ἀπικτεῖ, νὰ ὀνομασθῶσι, τοῦναντίον, σωτῆρες μὲν ταύτης, πολέμιοι δὲ ἐπικινδυνότατοι καὶ ὀλεθριώτατοι τῆς ἐρασμικῆς. Τότε μόνον θὰ δυνηθῆ ὁ Κούρτιος ἢ ἄλλος τις τῶν σφοδρῶν ὑπεραπολογητῶν τοῦ Ἐράσμου νὰ ἀναιρέσῃ τὸ μέγα ἀξίωμα τῶν Ἑλλήνων γραμματικῶν ἐν τῷ περὶ τῆς προφορᾶς ζητήματι, ἔταν ἀναμφισβητήτως ἀποδείξωσιν ὅτι τὸ γράμμα ἐπὶ Περικλέους κατὰ θαυμαστὴν συντυχίαν εἶχε τὴν αὐτὴν δύναμιν ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἀλφαβῆτῳ ἢ ἐν τῷ ἡμερῶν ἐν τῷ γερμανικῷ, καὶ ὅτι ἡ μετ' Εὐκλείδην γραμματικὴ ἀπέφευγε τὴν διὰ δύο χαρακτήρων παράστασιν ἀπλῶν φθόγγων. Ἐφ' ὅσον δὲ ὅλον τὸ ἐναντίον ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ἀκριβοῦς ἐξετάσεως τῶν φαινομένων τῆς ἑλληνικῆς ἐπιγραφικῆς καὶ τῶν νόμων τῆς γλώσσης, ἐπὶ τοσοῦτον ἀποβαίνει μάταιος αὐτῶν ἢ σπουδῆ, ἀγωνιζομένων νὰ στηρίξωσι τὰ ἀστήρικτα, καὶ βιαίως κωλύσωσι τὴν κατρείπωσιν τοῦ πανταχοθεν καταρρέοντος ἐρασμικοῦ οἰκοδομήματος.

Τὸ ἀθεμελίωτον τῶν ἐρασμικῶν ἀρχῶν ἐξηλέγξαμεν καὶ πρὸ ὀκτώ

ἐτῶν ἐν τῷ περιοδικῷ Ἀθηναίῳ, ἐν τῷ ε' τεύχει τοῦ Β' τόμου καὶ τῷ α' τοῦ Γ' καὶ πρό τινων μηνῶν ἐν τῷδε τῷ περιοδικῷ, τόμῳ Γ', τεύχει Β', ποιούμενοι τὸν λόγον περὶ τῶν βοιωτικῶν γραφῶν κε, σε, η, υ αὐ καὶ οἰ.

Σ Ο Φ Ι Σ Τ Α Ι.

ΥΠΟ ΣΤ. ΛΕΛΕΚΟΥ

καθηγητοῦ.

(Συνέχ. ἴδε τεύχ. Ε' καὶ Γ' σελ. 169).

Βίος τῶν σοφιστῶν.—*Πρωταγόρας ὁ Ἀβδηρίτης* πρῶτος ἑαυτὸν ὠνόμασε σοφιστήν. Οὗτος ἐγεννήθη τὸ 480 π.Χ. λέγεται δὲ ὅτι ἐγένετο μαθητὴς τοῦ Δημοκρίτου· ἀλλὰ τοῦτο δὲν φαίνεται πιθανόν, διότι ἦτο πρεσβύτερος ὁ Πρωταγόρας· πρὸς τούτοις δὲ φέρεται «ὅτι πρῶτος τὴν καλουμένην τύλην, ἐφ' ἧς τὰ φορτία βαστάζουσιν, εὔρεν, ὡς φησὶν Ἀριστοτέλης ἐν τῷ περὶ παιδείας· φορμοφόρος γὰρ ἦν, ὡς καὶ Ἐπίκουρός ποῦ φησι, καὶ τοῦτον τὸν τρόπον ἤρθη πρὸς Δημόκριτον, ξύλα δεδεκῶς ὀφθεις» (α) ἀλλὰ τοῦτο μυθῶδες ὑπὸ πολλῶν θεωρεῖται. Ὅτι δὲ ὁ σοφιστὴς περιερχόμενος τὰς ἑλληνικὰς πόλεις ἐδίδασκεν ἀντὶ μισθοῦ, γίνεται δῆλον ἐν τοῖς διαλόγοις τοῦ Πλάτωνος. «σὺ γ' ἀναφανδὸν σεαυτὸν ὑποκηρυζάμενος εἰς πάντας τοὺς Ἕλληνας σοφιστὴν ἐπονομάσας σεαυτὸν ἀπέφηνας παιδεύσεως καὶ ἀρετῆς διδάσκαλον πρῶτος τούτου μισθὸν ἀξιώσας ἄρνησθαι.» (β) Οὐ μόνον δὲ οἱ νέοι τῶν τότε εὐπορωτέρων καὶ ἐπιφανεστέρων οἰκῶν ἐθήρευον μετὰ μεγάλης προθυμίας τὴν μετ' αὐτοῦ δμιλίαν, ἀλλὰ καὶ οἱ ὀνομαστότατοι τῶν χρόνων ἐκείνων ἄνδρες, οἷος ὁ Περικλῆς, Εὐριπίδης καὶ ἄλλοι. Μετὰ ταῦτα ὁμως, ἐπειδὴ συνέγραψε βιβλίον τι περὶ θεῶν ἐν ᾧ προοιμιαζόμενος ἔλεγεν, «περὶ μὲν θεῶν οὐκ ἔχω εἰδέναι, οὐθ' ὡς εἰσίν, οὐθ' ὡς οὐκ εἰσι, πολλὰ γὰρ τὰ κωλύοντα εἰδέναι, ἢ τ' ἀδηλότης καὶ βραχύς ὢν ὁ βίος

(α) Διογένης. ΙΧ. 53.

(β) Πλάτ. Πρωταγ. σ. 349.